

Wiesław Bar

Demokracja, laicyzacja i odrodzenie szkolnictwa katolickiego w Polsce

Streszczenie

System szkolnictwa publicznego w Polsce zaczął się kształtować po przyjęciu chrześcijaństwa - przy klasztorach i parafiach, zwłaszcza od XII w. W 1364 r. powstała pierwsza szkoła wyższa w Krakowie. Istotny wkład wnieśli jezuita i pijarzy (od XVI w.). Do powstania Komisji Edukacji Narodowej (1773) szkolnictwo pozostawało poza zainteresowaniem państwa. Pod zaborami ostoją polskości stały się prywatne szkoły prowadzone przez instytucje kościelne, od XIX w. licznie przez zakony żeńskie. System tych szkół stał się podstawą oświaty publicznej po odzyskaniu niepodległości (1918); nowego znaczenia nabrał w czasie II wojny światowej i okupacji Polski przez Niemcy i ZSRR.

Dopiero przemiany ustrojowe z 1989 r. otworzyły na nowo prowadzenie edukacji przez inne podmioty niż państwo. Aktualnie system oświaty dzieci i młodzieży obejmuje ponad 5,5 mln osób, czyli 14,% populacji. Ponad 55 000 uczy się w 518 szkołach katolickich w rozumieniu prawa kanonicznego: w 142 szkołach podstawowych, 139 liceach ogólnokształcących, 20 szkołach ponadgimnazjalnych przygotowujących do zawodu, w 3 szkołach policealnych oraz 20 szkołach specjalnych dla dzieci niepełnosprawnych. Pracuje z nimi ok. 10 000 nauczycieli, z tego ok. 4 000 na pełnym etacie. Mimo, że liczba uczniów w polskich szkołach spadła o 1/3 w ciągu minionych 10 lat, to do szkół katolickich ustawiają się kolejki.

Pojawiają się postulaty czy próby ograniczania ich działalności, ale szkoły te bronią ich wyniki. Na przykład katolickie licea ogólnokształcące, które w skali kraju stanowią 5,2%, wśród najlepszych dwustu stanowią 12 %; natomiast w 3 województwach (na 16) okazały się najlepsze, w 13 innych znalazły się w czołówce. Łącznie na pozycjach od 1 do 10 uplasowała się ich ponad połowa. Siłą szkolnictwa katolickiego jest nie tylko kadra, poziom nauczania i bogatsza oferta programowa, ale też wychowanie. Szczególną popularnością cieszą się szkoły podstawowe i gimnazja.

Wizytówką szkół jest system wartości oparty na doktrynie chrześcijańskiej. Coraz więcej rodziców pragnie wychowywać dzieci na bazie tych uniwersalnych wartości, o czym świadczą też podane statystyki.

Słowa kluczowe: Demokracja, laicyzacja, szkolnictwo katolickie, szkolnictwo publiczne, system oświaty

Democracy, Laicization and Revival of the Catholic Education in Poland

Summary

The system of public education in Poland has begun to form after the acceptance of Christianity – schools were established next to monasteries and parishes, especially after 12th century. In 1364 the first school of higher education was established in Cracow. In this subject an important role was performed by the Jesuit and Piarist Orders (since 16th century). Until the creation of the Commission of National Education (1773) the system of education was

outside the scope of state's interest. During the partition times private schools run by the Church institutions, after 19th century very often by female convents, constituted a safe refuge for the Polish language, religion, culture. The system of those schools was the base for creating the system of public education after regaining independence (1918) and acquired a new meaning during the World War II and the time of the German and Soviet occupation. Only after the transformation in 1989 the possibility of educating by the institutions not owed by the state was reestablished. At present the system of children and youth education involves over 5,5 million people, that is 14% of the Polish population. Over 55 000 of the students are enrolled in 518 the Catholic schools defined as the Catholic schools in accordance with the Canon Law. Among them are: 142 primary schools, 139 high schools, 20 schools of the secondary education with the purpose of preparation for particular professions, 3 schools offering education after graduating of the high school and one special school for children with special needs. Within those schools there are 10 000 teachers working, out of that 4 000 with the status of full time teachers. Despite the fact that the number of students in Polish schools has decreased about 1/3 of the total number in last 10 years, the number of students willing to enroll to the Catholic schools is increasing. From time to time there are suggestions or attempts of limitation of the activities of the Catholic schools but they are staying strong due to their educational results. For instance: the Catholic high schools that constitute 5,2% of total number of Polish high schools, within the group of 200 the best high schools in Poland constitute 12%. What is more, in three voivodeships (out of 16) Catholic high schools were evaluated as the best high schools, and in the remaining 13 voivodeships Catholic high schools are in the top of list (half of those schools were evaluated in the top 10). Among of the strengths of the Catholic education there is not only the quality of the staff, level of education or the better curriculum but also learning values. The Catholic schools of primary and secondary education are those schools with most popularity and value. The showcase of those schools is the value system based on the Christian doctrine. More and more parents want their children to be raised in the accordance of those universal values what is supported by the statistical data.

Key words: democracy, laicization, Catholic education, public education, educational system

Демократия, секуляризм и возрождение католического образования в Польше

Резюме

Система народного образования в Польше начала формироваться после принятия христианства в монастырях и приходах, особенно од XII века. В 1364 году создано первое высшее учебное заведение в Кракове. Значительный вклад внесли иезуиты и пиары (с XVI в.). До возникновения Комиссии народного образования (1773) образование оставалось без внимания со стороны государства. Во время оккупации польским оплотом были частные школы под руководством костела, начиная с XIX века, в большинстве под руководством женских монастырей. Система этих школ стала основой для государственного образования после провозглашения независимости (1918); новое значение она приобрела во время Второй мировой войны и оккупации Польши Германией и Советским Союзом. Только политические изменения 1989 года открыли кроме государственного еще и новые возможности образования в инных негосударственных учреждениях. В настоящее время система образования детей и

молодежи включает более 5,5 млн. человек, или 14% населения. Более 55000 учится в 518 католических школах в смысле канонического права: в 142 начальных школах, 139 общеобразовательных лицеях, 20 средних школ в рамках подготовки к профессии, в трех средних политехнических школах и 20 специальных школах для детей с ограниченными возможностями. С ними работает около 10000 учителей, из которых около 4000 полный рабочий день. Хотя число учеников в польских школах сократилось на треть за последние 10 лет, много желающих учиться в католических школах. Были требования, которые пытаются ограничить их деятельность, но эти школы защищаются своими результатами. Например, католические общеобразовательные лицеи, которых в Польше 5,2%, среди лучших двухсот приходится 12%, а в трех воеводствах (из 16) оказались наилучшими, в 13 других были в первых рядах. Всего на позициях с 1 по 10 разместилась более половины из них. Сила католического образования не только в кадрах, в уровне обучения и в предлагаемом более широком спектре программ; но также и в воспитании. Особенно популярными являются начальные школы и гимназии. Визитной карточкой школ является система ценностей, основанных на христианской морали. Все больше и больше родителей хотят воспитывать своих детей на этих общечеловеческих ценностях, о чем свидетельствуют и статистические данные.

Ключевые слова: Демократия, секуляризм, католическое образование, государственное образование, система образования